

Остојићевог *умојвора*), одраз потребе за националним и културним буђењем и *слојом* као идеалима и великим очекивањима српске интелектуалне елите, чији су припадници били превасходно тадашњи гимназијалци, попут Тихомира Остојића.

Др Милица В. ЂУКОВИЋ

научни сарадник

Институт за књижевност и уметност

Београд

tiskicvet38@gmail.com

ИЗ ТРАНЗИЦИОНОГ ОКА ПЕСНИШТВА

Српска њоезија у доба ѿранзиције, уредиле Јана Алексић и Милица Ђуковић, Институт за књижевност и уметност, Београд 2023

Одговарајући на књижевнокритички захтев промишљања поетике и естетике савременог песничког стваралаштва, зборник радова *Српска њоезија у доба ѿранзиције* окупља радове са Округлог стола организованог на Институту за књижевност и уметност у Београду, 18. маја 2022. унутар научног одељења „Српска књижевност и културна самосвест”, при чему је уређивачком концепцијом савременост јасно прецизирана – у истраживачки фокус пада српска песничка продукција последњих тридесет година. Реч је, дакле, неупитно о транзицији као постсоцијалистичком и позно капиталистичком, културно-политичком, друштвено-историјском феномену који се у теоријском дискурсу позиционира на начин прелаза – идеолошки, епистемички и системски интермецо из једног поретка у други.

На питање може ли се поетички лик српске поезије детектовати у ширини геополитичких трансформација које су захватиле социјалистичке земље средње, источне и југоисточне Европе, те унутар успостављених дискурзивних (постјугословенских) режима, естетичких и поетичких промена, након деведесетих, аутори одговарају кроз четири поглавља, полазећи од разнородних теоријских поставки и самозапитаности. Најпре, Драган Хамовић, чији есеј „Српска поезија у доба транзиције” отвара зборник, поставља питање о књижевнокритичком вредновању и систематизацији певања у доба глобализма и масмедија, да би Михајло Пантић, упутивши на антологију Саше Радојчића *Сенке и њихови ѡредмети: антилођија новијеј српској ѡесништва* (2021) којој је посвећено четврто поглавље зборника, скренуо пажњу на методологију вредновања поезије. *Како (данас) вредноваѿи ѡоезију?* јесте питање које, премда у себи апо-

фатички постављено, захтева вишеструки напор утемељеног одабира арбитрарних структура, с једне стране, док на другој подразумева и постојање индивидуалног критичког сентимента. Међутим, иако тешко одредива лепота књижевноуметничке творевине и са њоме још захтевнији књижевнокритичарски послови и дани просуђивања, поезија собом, тврди М. Пантић, казује оно што нико други не може, и у име те изузетности, пристајемо на њену *стилности у преображају* (26)¹, те и на саму променљивост критичарских ставова.

Друго поглавље започето је радом Саше Радојчића „Прилог типологији новијег српског песништва”. У њему аутор поближе разматра питање почетка доба транзиције у српској поезији које још увек траје и чија отвореност „према димензији будућности” (31) отежава успостављање метакритичког погледа. Одлучивши се за 1991. годину као почетну у транзиционом периоду, С. Радојчић на основу неколико истакнутих поетичких питања (однос према традицији, природа субјективности, искуство социјалне стварности, инвентивност језика, религиозност као засебан аспект песничког света) гради схему типолошког спектра српског песништва. С друге стране, есеј Милете Аћимовића Ивкова „Стварност и песма. О (нео)веризму српског песништва” издваја критички реализам и доноси богату мрежу поетичког развоја веристичког стила као препознатљивог стања субјективности, ресентимана „новременог српског песништва”, које аутор препознаје почевши од шесте и седме деценије 20. века, притом настојећи да квалитет песничког израза држи изнад термилошких недоумицама у вези са самим појмом коме се често приписује оперативни и конвенционални карактер.

Искуство субјективности разматра и Никола Маринковић у реферату „Лирски субјекат у поезији транзиционог доба: фигура странца и проблем идентитета”. Аутор оперише ужим књижевноисторијским периодом захваљујући којем је прецизније описана динамика фигурације идентитетских ракурса у културолошким и дискурзивним играма између колективног и индивидуалног, при чему је деликатно назначена преображајна нит инстанце странца у предео свеобухватне реторско-онтолошке страности којом подлеже искуство песничког језика, али и сам лирски субјекат. Подаље, рад Јане Алексић „Песничка самосвест у савременој српској поезији: књижевноисторијски и културолошки аспекти” рецентно пропитујући металирске елементе, аутореференцијалност, маркира облик анксиозне презентације песничког субјекта (егзистенцијалне и онтолошке) у доба миноризације песничког послања које прати транзицију, али и, како ауторка наглашава, метафизичког, камијевског отпора „у име целине која надилази њихова појединстава” (106).

¹ Сви цитати и парафразирања дати су према штампаном издању зборника са назначеним бројевима страница у парентезама.

Треће поглавље зборника отвара истраживање Ненада Милошевића „Преплитање стилских и идеолошких одредница у савременој српској поезији” који, бивајући оријентисан ка осетљивом простору стиха и његовој самосвојној, рансијеровској политици књижевног дела, доноси ипак утицаје идеолошких линија на тип песничког исказа. Пролазећи кроз стваралаштво песника који су стварали од 1990. до 2020. године, аутор формира по/етички пресек судбине српског везаног стиха у време културних ратова (ван)књижевних заједница. Две тенденције су приметне од 1990. године, прецизира аутор: све је мање римованог стиха и песника који су заинтересовани за националну интроспекцију (121). Како предвиђање песничког одговора будућих генерација остаје изазов, ревитализација римованог стиха, те повратни поглед са „космополитске на националну тематику” или неки „трећи пут”, остаје у домену будућег песничког стваралаштва (127). С друге стране, када је реч о идеолошким претпоставкама стиха пак Миломир Гавриловић у раду „Млада српска поезија и исповедни веризам – поетичке и идеолошке условљености и перспективе” доноси савремени књижевнокритички бедекер кроз све присутнију стилску струју српског песништва. Одговарајући на питања да ли је исповедни лиризам књижевна мода, згодна пречица ка позиционирању на савременој сцени српске лирике, тек инертно-заглушујући, унициони глас млађе генерације песника или овај, назовимо га, покрет грађанског песништва и активизма поседује обухватнију поетичку, естетичку основу, аутор књижевнокритички приљезно проматра његову природу, издвајајући засебно униформисан однос према традицији и склоност ка једностраном идеолошком опредељењу. У истраживању Соње Миловановић „Песникиње у доба транзиције (О појединим тематским аспектима песникиња које стварају у последњој деценији 20. и првој 21. века)” интерпретативни фокус је постављен на стваралаштво дванаест савремених песникиња које је прочитано са интересом поетичке систематизације тематских поља. Ауторка посебно наглашава инвентивност песникиња којом се продубљује и нијансира тематски опсег српске поезије, понајвише из угла искуства интими, телесности, материнства које „се сагледава кроз веома различите аспекте интимности до изразито критичких тонова на рачун стереотипног виђења жене као мајке, чиме дају важан допринос и за шира, културолошка тумачења транзиционог доба” (164). Да поетичке одлике српске поезије из доба транзиције нису самоникли и издвојени књижевноуметнички феномени већ да се могу препознати на широј геопоетичкој мапи европског песништва, показује рад Јелене Марићевић Балаћ „Дијалог са савременим пољским песништвом у српској поезији од 1991. до 2021.” У преплитају поетике превођења, интимне поетике читања – лекционистичке активности српских песника и песникиња који пољску поезију бирају за саговорника – обликована је богата мрежа интертекстуалног разговора српског

и пољског песништва који је остварен у оквирима „различитих поетика и песничких пракси” (179).

Четврти и завршни део зборника дефинисан је тематском усмереношћу на песничке антологије транзиционог периода. У првом реду, реч је о антологији Саше Радојчића *Сенке и њихови њредмети: антилоџија новијеј српској њесништва 1991–2020* (Библиотека „Стефан Првовенчани”, Краљево 2021). Васа Павковић у тексту „Над Радојчићевом *Антилоџијом новијеј српској њесништва 1991–2020*”, полемички продубљујући питање Михајла Пантића о начину вредновања и критеријуму антологијског избора, говорећи најпре о предговорном тексту антологичара који доноси „непотпуну и асистематичну, односно инвалидну типологију поетичких праваца, доба о којем се говори” (188). Методолошки недостаци и књижевнокритичарска, интерпретативна (комформистичка) искривљења моћи просуђивања које побројава В. Павковић одразиће се и на саму структуру замашног антологијског пресека српског песништва последњих тридесет година који је добацио, како аутор наводи, највише до *конзервативној документна ѡрадиције*, тј. до панорамског приказа, зборника *лица и ѡјава, ѡредмета и сенки* (196).²

Насупрот јасно израженом критичарском полемосу В. Павковића, рад Јелене Младеновић „Песнички простори интимности у антологијском избору *Сенке и њихови ѡредмети*” доноси пропитивање поетичког плурализма песништва у периоду транзиције, књижевноисторијских услова у обликовању периодизацијских схема, с једне стране и књижевнокритичарске и књижевнотеоријске потребитости да се заснује говор

² Антологијски избор Саше Радојчића покренуо је и друге полемичне гласове у српској књижевној критици. И док Никола Маринковић антологијску књигу С. Радојчића, премда уочивши парадокс изостављања стихова појединих значајних песника у њеној првој целини, на пример, Миодрага Павловића, оцењује као „слику једног периода” која истиче и оцртава главне тенденције српске лирике, у 2. броју *Повеље* (2022, стр. 103–109), Горан Коруновић је за 170. број загребачке Просвјете прибележио: „[...] у *Сенкама* је реч о анемичном и опортунистичком антологичарском подухвату. Зашто анемичном? Јер се у предговору *Сенки* спорадично може препознати настојање да се оствари избор који јасно поседује лични, самосвојно артикулисан печат, док, с друге стране, сама селекција у великој мери, као и пратеће образложење, одишу симулираним дилемама, вредносно проблематичном селекцијом, одсуством става који би такву селекцију бранио сугестивном визијом поезије, довољно снажном да динамизује очекивања и вредносни поредак песничке и критичке заједнице. Зашто опортунистичком? Јер се *Сенке* одржавају на темељима одређених предубеђења која премрежавају наш јавни/песнички простор, која се нападају на инертном понављању прича о генези српске поезије и статусу појединих аутора, о „осовини” савременог песништва у виду интерференције веристичких тенденција и варијација (пост)симболистичких струјања, све то уз мистификацију када је посреди песништво метафизичког потенцијала. Песници и песникиње који су с правом унети у антологијски избор не могу да оправдају низ проблематичних одлука којима *Сенке* одишу”. Рецензија Г. Коруновића објављена је и на сајту: <http://www.glif.rs/blog/o-jednoj-antologiji-i-njenim-senkama-senke-i-njihovi-predmeti-sasa-radojicic/>.

о аутентичном песничком искуству, с друге. Са топофилијским интересом за откривање интимности песничког бића, интима просторности у доба кризе, у матовићевском *предаху између криза* (213), ауторка кроз (нео)веристичке и (нео)симболистичке тенденције на корпусу Радојчићевог избора издваја прегнантна поетичка места најновијег српског песништва, уз посебан осврт на унутрашњи егзил као противтежну тачку расколном технократском добу. Поглавље и зборник затвара индикативан рад Милице Ђуковић „Антологије женске поезије и статус женског ауторства у савременој српској књижевности: културно-идеолошки и поетички оквири”. Проблематизујући уредничку позицију антологија женског песништва (Радмила Лазић, Дубравка Ђурић, Јелена Керкез, Јелена Анђеловска, Витомирка Требовац), вредносно селектовање са идеолошког аспекта, те укупност њиховог књижевног ангажмана на сцени српске поезије, М. Ђуковић залази у осетљиве процесе дефинисања поетичке и идеолошке истости и томе сходно, у процесе симболичких ликвидација, који су пропратили динамику антологијског избора, али и књижевности.

Транзиционо доба, дакле, ако је судећи по завршном раду као и по зборнику у целости, није осујетило борбу непрестану која (за)даје књижевноуметничко стварање и продукцију. У непрестаном суочавању са сопственом природом, епистемичким оквиром, кроз густину (ауто)референцијалних гестова, идентитетских ликова и дискурзивних пракси, транзиционо песништво истрајно *ог-ћовора* унивоком, рекао би Ж. Делез, императиву сопственог бића. Стога, све укупно узевши у обзир, зборник радова *Српска поезија у доба транзиције* смело ставља на тапет дана поезију савременог тренутка – поезију транзиционог времена, поричући претпоставку о идолентном каскању књижевнотеоријске мисли за актуелним збивањем. Премда транзиција спада у онај ред суспектних појмовних одређења у којима теоријска мисао не налази сасвим мирна места, појединачни доприноси аутора, као и јасна уређивачка концепција зборника потврђују легитимност и неопходност њеног поетичког и естетичког истраживања и, посебице, њену естетичку и поетичку потентност унутар поља најновијег српског песништва.

Мсп Александра В. ПАУНОВИЋ
истраживач сарадник
Институт за књижевност и уметност
Београд
ale.paunovic@gmail.com